

UNELE ASPECTE ALE IMPLEMENTARII CONTINUTURILOR DE CURRICULUM LA ARTA PLASTICA

Quelques aspects de la mise en œuvre des nouveaux Programmes en Arts plastiques

Maia ROBU,

conferențiar universitar, doctor în pedagogie, doctor în arte,
Institutul de Științe ale Educației, Chișinău

L'article présente l'évolution de la discipline Arts plastiques, du point de vue historique, dans le système d'enseignement général moldave, pendant les années de la fin du siècle dernier jusqu'à nos jours. Le texte évoque les éléments positifs, mais aussi les difficultés d'application des nouveaux Programmes aux leçons dans le cadre des écoles et des collèges du pays. L'auteur désigne les facteurs décisifs de ce processus et illustre leur efficacité par des exemples recueillis lors d'une recherche sur le terrain.

• *Retrospectivă*

Istoricul disciplinei denotă o evoluție în timp: este redefinită atât denumirea (aceasta supor-tând o schimbare în anii '80 din "Desen" în "Arta plastică"), cât și obiectivele și conținuturile ei. Însă putem afirma că, și după aceste metamorfoze, disciplina *Arta plas-tică* mai continuă să fie considera-tă de o importanță secundară în contextul educației și instruirii școlare. Este ideea care predomină în opinia părinților, a unor pro-fe-sori, cât și a înalților funcționari ale diferitor organisme de stat. Asemenea eroare se explică prin importanța pragmatică atribuită altor discipline școlare (mate-ma-ti-ca, limbile) care, după părerea celor ce acordă prioritate materii-lor așa-zise „de bază”, sunt mult mai utile în sensul unei ulterioare

profesii – reminiscențe de con-cepții pur materialiste ale epocii politice precedente.

În contextul „didactic” al anului 1997, când o treime din personalul profesoral școlar care predă Arta plastică nu are studii în domeniu,¹ este lansat proiectul noului Curriculum. În prima sa apariție documentul conținea un

¹ *Ne permitem să exemplificăm această neglijare a procesului de predare a Artei plastice în Republica Moldova, cu rezul-tatele unui sondaj efectuat în 1997, care demonstrează că din 50 de intervieuați, o bună parte au avut ca profesor de Arta plastică persoane fără nici o competență în domeniu: 1 – bibliotecara, 1 – profe-sorul de istorie, 2 - profesorul de limbă rusă, 2 - profesorul de fizică, 4 – profeso-rul de matematică, 2 - profesorul de lim-bă română, 2 - profesorul de muzică, 1 - profesorul de chimie, 1 - profesorul de astronomie, 1 - profesorul de geografie.*

chestionar adresat profesorului de Artă plastică. Dacă presupunem că răspunsurile date au fost sincere, și că repondenții s-au implicat cu adevărată responsabilitate la formularea lor, rezultatele acestui sondaj au demonstrat o destul de înaltă apreciere a proiectului propus. Spre exemplu, din 12 raioane au parvenit 56 de răspunsuri individuale la cele 19 întrebări din chestionar. În marea majoritate a cazurilor, conceptul noului program de studii - Curriculum - a fost acceptat. Aici merită de accentuat că pentru prima dată într-un document reglatoriu oficial, Arta plastică este declarată nu un obiectiv în sine al procesului educativ, ci un mijloc de sensibilizare a elevului prin limbajul specific artelor vizuale.

Printre răspunsurile date la întrebările chestionarului au fost găsite (excepțional) propuneri și sugestii pentru varianta finală a documentului. Faptul că numărul profesorilor care au exprimat unele idei în raport cu conținutul Curriculumului a fost foarte mic (rubrica rezervată în acest scop rămânând liberă în majoritatea chestionarelor) vorbește despre un blocaj al repondenților, o apatie sau o absență de poziție față de schimbările care afectează viața lor profesională. Cele câteva opinii critice (de asemenea rare) au vizat saturația materialului cu terminologie specifică domeniului artei profesionale (fapt care se explică prin dificultățile perioadei de trecere la o limbă română corectă și literară).

Astfel, era de presupus, că în școlile din Republică profesorii vor face cu greu față exigențelor la disciplina în cauză, contextul implementării noului Curriculum fiind următorul:

- conținuturile Curriculumului sunt bazate pe competențe în domeniul Artelor plastice ale personalului didactic,
- deținătorii de diplome în Artele plastice sau în Pedagogia artelor nu ocupă posturile vacante în școli (din motivul problemelor materiale),
- personalul didactic implicat în predarea disciplinei, adesea, nu este calificat, în același timp, nu are acces liber la informație modernă în scopul autoinstruirii (literatură didactică, vidiotecă, albume de artă, seminare și ateliere practice, internet etc.).

Vorbind despre implementarea conținutului de Curriculum la Arta Plastică în Republica Moldova, mai rămâne de subliniat polarizarea didacticii în „evoluționistă” și „conservatoare”, motivată geopolitic. Dacă, odată cu evenimentele din 1990, inspirate de proclamarea independenței RM, pe întregul teritoriu sunt abrogate programele sovietice de studii, scindarea teritorială, produsă în același an, izolează sistemul de educație din Transnistria de restul țării. Lipsa de acces informațional conduce la rezervarea în școlile din această zonă a programelor vechi (cu alfabet, cu concept și cu tentă ideologică, moștenite din epoca totalitară anterioară). Ast-

fel, forțele separatiste din Tiraspol refuză să se conformeze legislației naționale, proclamând un propriu Minister al Învățământului, care funcționează și astăzi în afara cadrului legal al RM. În aceste școli,

1. Noul Curriculum: avantaje și riscuri. Documentul apărut și implementat în Republica Moldova are scopul de a promova un nou concept al disciplinei și se înscrie astfel în contextul evoluției

mentalitatea profesorilor rămâne de o rigiditate condiționată de influența dictaturii ruso-sovietice, care continuă să impună în domeniul AP o viziune realist-academică, pronunțat angajată politic. sistemului de învățământ actual. Pentru a exemplifica această afirmație, facem o analiză comparativă între documentele anterioare și Curriculumul în vigoare la Arta plastică:

Grila 1.

Caracteristica comparativa a documentelor reglatorii la Arta plastică

N	Programa anterioară	Curriculumul actual
1	Studiu pasiv al materiei, bazat pe asimilarea informației	Studiu bazat pe exercițiu și cercetare a valorilor limbajului plastic
2	Divizarea conținutului de program pe tipuri de activități	Alegerea tipului de activitate în funcție de obiectivul propus
3	Preponderența activităților după model (reproductive)	Diversificarea procedeelelor didactice în scopul amplificării activității productive (creative)
4	Orientarea spre performanțe de executare tehnică	Orientarea spre acțiuni bazate pe operații mentale
5	Conținut al programei neadaptat particularităților de vârstă ale elevilor	Conținuturi relativ adaptate particularităților de vârstă ale elevilor
6	Obiective neadequate esenței disciplinei AP	Obiective formulate în conformitate cu esența disciplinei AP
7	Absența valorilor socio-culturale și individuale în cadrul disciplinei AP	Orientarea disciplinei AP spre dezvoltarea culturală și creativă a elevului

După părerea noastră, textul Curriculumului are parametri clari, care adevăresc schimbările esențiale survenite în conceptul și conținutul disciplinei Arta plastică (în continuare AP):

1. Documentul este amplu, detaliat – fapt care evocă complexitatea și arborescența disciplinei și

oferă profesorului suficientă informație în materie. Însă practica arată că riguroasa clasificare a noțiunilor și a exercițiilor practice este interpretată de către profesori, din nou, ca o regulă ce trebuie respectată strict, astfel limitându-i în propriile lor inițiative didactice (dacă acestea ar exista ...).

2. Limbajul științific, conținutul materialului teoretic și terminologia textului certifică faptul ca AP este o disciplină importantă, cu profunzimi, care implică, ca și celelalte materii școlare, zise „de bază”, receptivitate sporită și angajare creativă atât din partea elevului, cât și a profesorului. Astfel, personalul didactic incompetent nu are decât a alege între a studia serios disciplina și a ceda orele de AP unui specialist în domeniu.

Așadar, după cum se enunță în Curriculum, creativitatea devine în cadrul disciplinei școlare AP o finalitate a procesului didactic. Însă succesul acestei aspirații depinde considerabil de calitățile profesionale ale personalului didactic (competențele sale artistice și competențele sale didactice). Curriculumul punctează clar exigențele ce țin de domeniul artistic-plastic. În același timp, latura decisivă a realizării procesului de studiu în AP este inventivitatea profesorului, care trebuie să adapteze activitatea sa particularităților de vârstă ale elevilor, proiectele didactice elaborate de el, să fie flexibile și pasionante. In caz contrar, disciplina AP riscă să degradeze în dogmatizări, în reguli și definiții învățate pe de rost, ca în epoca realist/academică... Și atunci nu se va produce schimbarea conceptuală mult așteptată a disciplinei AP; imaginea profesorului, însoțită pe timpuri de planșe cu modelul desenat „pe etape”, va fi înlocuită cu alte scheme, cu alte clișee.

Prin aceasta, dorim să spunem că, odată cu apariția Curriculumului, nu este în mod simultan activată creativitatea pedagogică a profesorului (măiestria sa pedagogică); practica arată că, în mare parte, profesorii rămân la ideea modelelor pedagogice inspirate "de sus".² Stereotipul acțiunii dirijate mai funcționează încă și, în consecință, în pofida noului conținut, formele de realizare rămân fiabile activităților reproductivă, moștenite din pedagogia directivă. În acest context, apariția unor elaborări metodice este ambiguă, pentru că, pe de o parte, aceste materiale didactice însoțesc documentul de bază – Curriculumul, sugerând profesorului modalități de aplicare. Pe de altă parte, în cazul unicității acestui tip de material (bunăoară, Ghidul metodologic pentru clasele primare³), se crează persistența unui singur mod de aplicare a conținuturilor de Curriculum: o asemenea penurie de materiale didactice tinde ca un atare text să fie perceput ca document obligatoriu. Deci, pentru progresul de idei și pentru o evoluție în predarea AP, este necesară o pluralitate de opinii, căci, dacă artele vizuale sunt "în polemică", atunci didactica, ce își pune obiectivul de a le preda/studia,

² Mândăcanu V. *Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice*, Chișinău, Lyceum, 1997.

³ Hubenco T. *Arta plastică în clasele primare*. Ghid metodologic, Chișinău, Prut Internațional, 2000.

trebuie să fie, de asemenea, „în polemică”.⁴

2. Factori decisivi ai procesului de implementare a conținuturilor de Curriculum

Cercetări consacrate problemelor educației artistico-plastice în școală, subliniază elementele-cheie ale realizării calitative a acestui proces.⁵ Acestea sunt:

- mentalitatea dominantă în societate referitor la rolul și impactul AP în educația elevilor,
- angajamentele puterii de stat față de formarea personalului didactic competent în domeniu,
- cercetarea științifică în vederea actualizării constante a conceptelor pedagogice,
- suportul financiar pentru asigurarea resurselor convenabile realizării acestui proces.

Evoluția lor este imperativ necesară pentru crearea condițiilor indispensabile educației artistice plastice în contextul școlii actuale, care sunt exprimate prin:

- baza intelectuală (modernizarea didacticii, pregătirea specialiștilor, deschiderea sistemului educațional spre artă și cultură),

- baza materială (spații, materiale didactice, mijloace materiale specifice domeniului artistic plastic).

O cercetare în curs de finalizare⁶ analizează aspectul intelectual și material al procesului de implementare a conținuturilor de Curriculum. Astfel, prin intermediul unui dispozitiv științific de constatare s-au punctat factorii decisivi pentru reușita educației artistico-plastice în aplicarea sa didactică actuală. Studiul demonstrează, că acestea sunt:

- echipamentul și materialele,
- sursele bibliografice,
- condițiile prealabile actului pedagogic,
- calitatea realizării actului pedagogic.

Un șir de documente⁷ elaborate în scopul determinării stării de lucruri în aceste patru direcții (care reflectă condițiile intelectuale și materiale necesare unei bune

⁴ Gaillot B-A. *Arts Plastiques. Eléments d'une didactique - critique*, PUF, Paris, 1997

⁵ Daghi I. *Arta plastică în școală*, Chișinău, Tip.Vavimave, 1998; Gloton R., Clero C. *L'activité créatrice chez l'enfant*, Tournai, Casterman, 1972; Lagoutte D. *Enseigner les arts plastiques*, Paris, Hachette Education, 1994; Reyt C. *Les activités plastiques*, Paris, Armand Colin Editeur, 1992

⁶ Robu M. *Créativité enfantine et arts plastiques dans les écoles primaires de Paris et de Chișinău. Recherches, expérimentations et propositions. Travail en vue d'un doctorat en Arts et sciences de l'art*. Université Paris I Panthéon Sorbonne.

⁷ A fost utilizat un set de materiale elaborate: "Chestionar destinat profesorului", "Fișa de inventariere a mijloacelor materiale", "Repertoriul surselor bibliografice și materialelor didactice", "Fișa de observări generale", "Fișa de observări a unei lecții de AP", "Grila de evaluare pentru echipament și materiale", "Grila de evaluare a surselor bibliografice", "Grila de evaluare a condițiilor prealabile actului pedagogic", "Grila de evaluare a calității actului pedagogic".

realizări a conținuturilor de Curriculum la AP), au permis efectuarea cercetării pe teren⁸ și formularea concluziilor respective în ceea ce privește calitatea procesului de educație artistică plastică în clasele primare.

- **Rezultate ale implementării conținutului de Curriculum în clasele primare (cercetare în baza școlilor din municipiul Chișinău)**

Studiul efectuat în zece școli municipale, dintre care cinci școli cu clase ordinare (în continuare CO) și alte cinci cu profil artistic (în continuare CAP), a urmărit scopul de a aprecia posibilitățile real existente în școala actuală pentru realizarea obiectivelor enunțate în documentele oficiale referitoare la educația artistică plastică în clasele primare.

Implementarea conținutului de Curriculum în aceste două tipuri de clase se realizează de personalul didactic cu pregătire profesională diferită: în clasele ordinare ora de AP este promovată de învățătorul de clase primare; în clasele cu profil AP – de către un deținător al diplomei de profesor de AP. Aceste deosebiri în formarea personalului didactic condiționează și o abordare diferită a materiei de studiu, fapt care este exprimat în rezultatele prezentei cercetări.

Pentru fiecare din cele patru direcții de cercetare au fost

stabilite criteriile de evaluare, acestea fiind notate cu un punctaj de la zero la trei (0/3, 1/3, 2/3, 3/3).

La capitolul "Echipament-materiale", s-a constatat că o parte considerabilă din clasele vizitate nu dispun, la modul practic, de un suport material modern. Mai există doar unele condiții elementare, moștenite de pe timpuri, grație lozincilor de felul "arta aparține poporului" (robinete, șevalete). Nici un buget (al școlii, public sau de stat) nu este prevăzut pentru procurarea mijloacelor materiale, părinții fiind unica sursă de furnizare a rechizitelor și materialelor necesare. Astfel, în școli, lipsesc atât instrumente și materiale elementare, cât și mijloace tehnice și de informatizare. Tabloul general la acest capitol este următorul:

⁸ Cercetarea s-a realizat în zece școli primare din municipiul Chișinău, între 2002 - 2004

Echipament-materiale

Nivel	0/3	1/3	2/3	3/3
Clasa				
Clase ordinare				
CO 1				
CO 2				
CO 3				
CO 4				
CO 5				
Clase cu profil Arte plastice				
CAP 1				
CAP 2				
CAP 3				
CAP 4				
CAP 5				

Este evident că situația impune mari subvenții. Or, precum scrie Lucrețius (De rerum natura), „...ex nihilo nihil”. Și, pentru ca să existe o bază convenabilă pentru realizarea conținuturilor de Curriculum la AP, este nevoie de o amplă acțiune din partea responsabililor la nivel de stat, raional, local.

Sursele bibliografice constituie un alt factor decisiv în procesul de educație artistică plastică. Ele creează suportul vizual, indispensabil realizării disciplinei AP, dar mai sunt, pentru profesor, sursa de documentare didactică primară. Cercetarea noastră a demonstrat că în școlile vizitate, acest domeniu este alarmant de subdezvoltat, relația „Biblioteca-

Arta plastică" fiind nulă. Puținele denumiri de carte cu caracter didactic sau vizual existente în biblioteci sunt învechite (în limba rusă sau cu grafie chirilică și, respectiv, cu un conținut perimat), sau nu corespund destinației (am întâlnit, spre exemplu: "Anatomia plastică" de Jenő Barcsay, care este o lucrare serioasă, însă destinată facultăților de Arte și nu cursului de AP în școala generală). Unica soluție pe care o găsesc unii profesori este de a aduce în măsura necesităților, documente și imagini din alte biblioteci sau din colecțiile proprii. Anume acest fapt a permis să evaluăm nivelul de prezență a surselor bibliografice în școlile vizitate în felul următor:

Surse bibliografice și documente pedagogice

Nivel Clasa	0/3	1/3	2/3	3/3
<i>Clase ordinare</i>				
CO 1				
CO 2				
CO 3				
CO 4				
CO 5				
<i>Clase cu profil Arte plastice</i>				
CAP 1				
CAP 2				
CAP 3				
CAP 4				
CAP 5				

Așadar, bibliotecile școlare din Chișinău suferă de o penurie totală de surse bibliografice și documente pedagogice referitoare la AP (unele clase sunt apreciate cu punctaj mai sus de zero, grație entuziasmului profesorului, care asigură procesul didactic cu materiale din colecțiile proprii). Nici scoala, nici organismele responsabile de aspectul echipării școlilor nu se preocupă de achiziția de carte. Iar sursele documentare existente în librării, de asemenea internetul – sunt foarte costisitoare, și profesorul rămâne în acest fel privat de informația modernă în domeniul AP. Această situație este o frână serioasă în evoluția didacticilor și în implementarea conținutului de Curriculum la AP.

Echipamentele, materialele, sursele bibliografice și documentele pedagogice, care au un

rol important în contextul asigurării materiale a procesului de studii, constituie doar prima parte din condițiile prealabile actului pedagogic. În același timp, noi am analizat aceste condiții sub aspectul valenței lor organizatorice și intelectuale: formarea profesorului în AP, opinia lui personală referitoare la rolul AP în educație, conceptul pedagogic aplicat, receptivitatea direcției școlii la problemele procesului de educație artistică plastică, modul de organizare a educației artistice plastice în școală (efectiv de elevi, orar, număr de ore, forme de realizare), parteneriatul cu artiștii plastici profesioniști, ținuta artistică a mediului ambiant școlar. În urma evaluării situației conform criteriilor stabilite, putem prezenta următorul tablou:

Actul pedagogic: condiții prealabile

Nivel Clasa	0/3	1/3	2/3	3/3
Clase ordinare				
CO 1				
CO 2				
CO 3				
CO 4				
CO 5				
Clase cu profil Arte plastice				
CAP 1				
CAP 2				
CAP 3				
CAP 4				
CAP 5				

Rămâne de menționat, că, în mare parte, condițiile prealabile actului pedagogic (prezentate în grila de mai sus la nivel mediu pentru școlile vizitate) sunt determinate de mobilitatea organelor de resort în sensul organizării vieții școlare: efectivul de elevi, formarea profesorilor, orarul, relațiile între Ministerul Educației și Ministerul Culturii în vederea deschiderii școlii pentru arte în general, și pentru AP în special. La rândul său, profesorul este responsabil de pregătirea actului pedagogic, angajându-se în perfecționarea continuă a competențelor sale profesionale (didactice și cultural-artistice).

Toate etapele cercetării expuse anterior au condus la faza cea mai importantă a procesului de educație artistico-plastică: rea-

lizarea actului pedagogic. Calitatea acestuia este factorul decisiv al implementării conținuturilor și a aplicării exigențelor Curriculumului școlar la AP.

Pe parcursul observărilor și analizei lecțiilor în clasele participante la cercetare s-a ținut cont de următorii parametri ai realizării actului pedagogic: competențele didactice ale profesorului (aproprierea conținutului de Curriculum, inventivitatea pedagogică, cunoașterea și aplicarea didacticilor moderne, stimularea creativității elevului, interactivitatea, investirea personală a profesorului în subiectul abordat, apelul la interferențe interdisciplinare și interculturale, exploatarea pozitivă a eșecului, capacitatea de evaluare a activității elevului ca proces și ca produs, evitarea stereo-

tipurilor didactice și a modelelor-clîșeu, gasirea de soluții personale pentru realizarea conținutului de Curriculum), dar și competențele lui cultural-artistice (modul și genul de referințe utilizate la lecție, cunoașterea valorilor expresive ale artelor vizuale, a tehnicilor și

Grila 5.

Actul pedagogic : calitatea realizării

<i>Nivel</i>	<i>0/3</i>	<i>1/3</i>	<i>2/3</i>	<i>3/3</i>
<i>Clasa</i>				
Clase ordinare				
CO 1				
CO 2				
CO 3				
CO 4				
CO 5				
Clase cu profil Arte plastice				
CAP 1				
CAP 2				
CAP 3				
CAP 4				
CAP 5				

Prin urmare, la capitolul "Calitatea realizării actului pedagogic" din optica implementării conținuturilor de Curriculum la AP în clasele primare, denotă următoarele caracteristici:

1. Un cadru conceptual este creat și raportat contextului pedagogic modern, personalul didactic cunoaște unele procedee actuale de realizare a conținutului de Curriculum la AP, dar marea majoritate dintre profesori rămân la nivel de „pre-dare” stereotipată, la „rețete tehnice” tradiționale.
2. Lipsa de creativitate pedagogică a personalului didactic influen-

limbajului artistic clasic și modern).

Aceste date acumulate pe parcursul cercetării ne permit a evalua calitatea realizării actului pedagogic în școlile vizitate în felul următor:

țează elevii, creându-le blocaje în momentul activității artistice plastice (dar probabil și în sens mai larg, cotidian). Imaginația și originalitatea lor naturală este foarte des strivită de acțiunea de "formatare" a școlii, și, în concluzie, în tot sistemul de educație artistică plastică se impune cu precădere aplicarea unei pedagogii actualizate.

3. Concluzii

În baza studiului efectuat, ne permitem să concluzionăm:

1. Reformele din învățământ și educație de la sfârșitul secolului trecut au suscitât apariția acestui nou document oficial: Curriculum-

mul la Arta plastică. El reprezintă un salt calitativ în raport cu programele anterioare, dar păstrează tendințe scolastice, având un conținut mult mai pronunțat din optica profesional-artistică, decât din cea educativ-culturală.

2. Condițiile economice ale țării nu favorizează nici realizarea conținutului de Curriculum, nici apariția materialelor didactice, metodologice, vizuale care ar facilita implementarea documentului în cauză.

3. Formarea personalului didactic care asigură implementarea conținutului de Curriculum la AP este neomogenă și cadrul de pregătire profesionistă sau de formare continuă rămâne rigid.

Drept soluții de prim ordin, care ar favoriza progresiunea implementării conținutului de Curriculum la AP ar fi:

- angajamentele organelor de resort pentru soluționarea problemelor materiale,
- actualizarea permanentă a conceptului pedagogic și a procedeelelor didactice,
- modernizarea politicii de formare a personalului didactic,
- crearea și renovarea constantă a suportului bibliografic și tehnologic.

Incursiunea în istoricul problemei abordate, precum și observațiile duse pe teren ne-au demonstrat că, în mod general, societatea subapreciază rolul educației artistico-plastice în formarea personalității elevului, disciplina AP fiind tratată „nerentabilă”. Dar, de fapt, aceasta permite dezvoltarea elevului în plan intelectual, senzorial, cultural, valențele activităților artistice plastice fiind foarte vaste.

Noi considerăm că strategia de implementare a noilor conținuturi de Curriculum la AP trebuie să insiste asupra următoarei idei: libera dezvoltare a individualității nu este doar un element foarte important a ceea ce numim civilizație, educație sau cultură, ci este chiar „o parte indispensabilă și o condiție a acestora”.⁹ Fără îndoială, individualitatea este creativă, cu numeroase calități generatoare de valori, ea este, după Kierkegaard „axa la toate”.¹⁰ De aceea ne permitem să afirmăm că activitatea creatoare pusă la baza educației artistice plastice în context pedagogic modern, este condiția fundamentală a **transformării în individului în individualitate**.

⁹ Mill J. St, *Despre libertate*, Ed. Humanitas, București, 1994, p 75.

¹⁰ Kierkegaard S. *Școala creștinismului*, Ed. Adonai, 1995, p. 9.